

УДК 005.3

Васютін Євген Васильович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID 0009-0000-7956-0040

Мартиненко Антон Олександрович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID 0009-0004-4362-3459

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ЗОВНІШНІЙ ВИКЛИК ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню недобросовісної конкуренції як ключової загрози економічній безпеці підприємств. Проаналізовано основні види недобросовісної конкуренції, їхні характеристики та вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Особливу увагу приділено таким аспектам, як незаконне використання репутації, створення перешкод у конкурентному середовищі та розголошення комерційної таємниці. Розглянуто правові та практичні механізми запобігання цим загрозам у контексті сучасних викликів бізнес-середовища.*

***Ключові слова:** недобросовісна конкуренція, економічна безпека, репутація, комерційна таємниця, конкурентна боротьба*

Постановка проблеми. Недобросовісна конкуренція є однією з найбільш поширених загроз для економічної безпеки підприємств, яка не лише знижує їхню конкурентоспроможність, а й може суттєво зашкодити репутації та фінансовій стабільності. У складному і динамічному ринковому середовищі такі дії конкурентів створюють додаткові ризики для бізнесу. Відсутність ефективних механізмів захисту підприємств від недобросовісної конкуренції може призвести до втрати ринкових позицій і зниження довіри з боку стейкхолдерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення недобросовісної конкуренції є предметом численних досліджень. Зокрема, питання захисту репутації підприємств і протидії незаконному використанню їхніх торгових марок розглядаються в працях [2,3] досліджує механізми ідентифікації загроз у конкурентному середовищі, зокрема в контексті кібербезпеки. [4] наголошують на необхідності інтеграції корпоративної соціальної відповідальності як запобіжного заходу проти недобросовісної конкуренції. Однак в умовах постійних змін ринку ці питання потребують подальшого вдосконалення та адаптації до нових викликів.

Мета статті. Метою статті є аналіз основних форм недобросовісної конкуренції, вивчення їхнього впливу на економічну безпеку підприємств і визначення ефективних механізмів протидії цим загрозам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недобросовісна конкуренція є однією з ключових загроз економічній безпеці підприємств у сучасному ринковому середовищі. Вона порушує принципи чесної конкуренції та спотворює механізми ринкового регулювання, що може призводити до втрати ринкових позицій, зниження прибутковості та підриву ділової репутації підприємств [1]. Визначення недобросовісної конкуренції в науковій літературі охоплює широкий спектр дій: від поширення недостовірної інформації та демпінгу до порушення прав інтелектуальної власності та несанкціонованого використання

конфіденційних даних [2]. Усе це створює значні перешкоди для стабільного функціонування підприємств і ускладнює їхню адаптацію до динамічних змін ринку.

Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" розглядає три основні варіанти недобросовісної конкуренції: незаконне використання репутації суб'єкта господарювання, створення завад для інших суб'єктів господарювання у конкурентному процесі та досягнення недобросовісних переваг у конкурентній боротьбі, а також незаконне збирання, розкриття та використання комерційної таємниці.

Кожен із видів недобросовісної конкуренції може становити загрозу економічній безпеці підприємства. Одним із таких є незаконне використання ділової репутації суб'єкта господарювання. Ділова репутація, відповідно до статті 2 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», визначається як документально підтверджена інформація, що характеризує відповідність діяльності фізичної чи юридичної особи вимогам законодавства, бізнес-практики та професійної етики. У Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» зазначено, що такі дії можуть включати незаконне використання торгових марок, копіювання продукції або імітацію зовнішнього вигляду виробів інших виробників. Другий вид недобросовісної конкуренції передбачає створення перешкод для інших суб'єктів господарювання в конкурентному процесі та отримання неправомірних переваг. Основними методами є дискредитація конкурента, підбурювання до бойкоту, дискримінація покупців постачальниками, підкуп працівників покупця чи постачальника, а також поширення неправдивої інформації. Третій вид стосується незаконного збирання, використання та розголошення комерційної таємниці. Відповідно до Цивільного кодексу України, комерційна таємниця охоплює секретну інформацію, що має комерційну цінність і недоступна стороннім особам. Це можуть бути технічні, організаційні чи інші дані, за винятком інформації, яка не підпадає під визначення комерційної таємниці згідно із законодавством. Використання таких методів суттєво підриває економічну безпеку підприємств, завдаючи шкоди їхній діяльності та конкурентоспроможності.

Для систематизації форм недобросовісної конкуренції та оцінки їхнього впливу на діяльність підприємств можна використати класифікаційний підхід, який узагальнює ключові прояви цих загроз (Таблиця 1). Згідно з аналізом, найпоширенішими формами недобросовісної конкуренції є демпінг, промисловий шпіонаж, несанкціоноване копіювання продукції, а також дискредитація конкурентів через поширення недостовірної інформації [3]. Ці форми можуть мати різний рівень впливу залежно від галузі, розміру підприємства та рівня його технологічного розвитку.

Зважаючи на масштаби проблеми, недобросовісна конкуренція вимагає активної протидії з боку підприємств, зокрема через впровадження системи моніторингу ринку, захисту інтелектуальної власності та взаємодії з регулювальними органами [1]. У подальших дослідженнях доцільно зосередитися на розробці інтегрованих стратегій боротьби з цим явищем.

Недобросовісна конкуренція безпосередньо впливає на економічну безпеку підприємства через створення додаткових ризиків для його фінансової, операційної та репутаційної стабільності. Відповідно до досліджень, головні наслідки недобросовісної конкуренції охоплюють втрату частки ринку, зменшення доходів, дискредитацію бренду та зниження інвестиційної привабливості підприємства [1].

Одним із важливих чинників, що посилюють загрозу, є відсутність ефективних механізмів моніторингу та швидкої реакції на недобросовісні дії конкурентів.

Таблиця 1. **Форми недобросовісної конкуренції та їхній вплив на економічну безпеку підприємств**

Форма недобросовісної конкуренції	Опис форми	Потенційний вплив на підприємство
Демпінг	Продаж продукції за цінами, нижчими за собівартість, щоб витіснити конкурентів	Зниження доходів, втрата ринкової частки
Промисловий шпіонаж	Викрадення комерційної чи технологічної інформації	Втрата конкурентних переваг, підвищення ризиків репутації
Несанкціоноване копіювання	Виробництво аналогічної продукції без дозволу правовласника	Зниження унікальності продукції, фінансові втрати
Поширення недостовірної інформації	Дискредитація конкурентів через неправдиві заяви	Руйнування репутації, зниження довіри клієнтів та партнерів

Джерело [3]

Це особливо актуально для підприємств, які оперують у висококонкурентних або низькорегульованих галузях, де поширені такі дії, як демпінг чи використання недобросовісної реклами [3].

Для оцінки впливу недобросовісної конкуренції на економічну безпеку підприємств можна використовувати системний підхід, що враховує ключові компоненти економічної безпеки: фінансову, ринкову, репутаційну та інформаційну (Таблиця 2). Залежно від масштабу і форми впливу, підприємства зазнають різного ступеня втрат, що вимагає інтегрованих заходів захисту та адаптивних стратегій реагування [2].

Таблиця 2. **Основні компоненти економічної безпеки підприємств і їхній зв'язок із недобросовісною конкуренцією**

Компонент економічної безпеки	Опис впливу недобросовісної конкуренції	Наслідки для підприємства
Фінансова	Зменшення доходів через демпінг або втрату частини клієнтів	Скорочення прибутку, ризик банкрутства
Ринкова	Використання недобросовісних стратегій конкурентами	Втрата частки ринку, зниження конкурентоспроможності
Репутаційна	Поширення недостовірної інформації або дискредитація	Руйнування довіри клієнтів і партнерів
Інформаційна	Викрадення конфіденційних даних або інтелектуальної власності	Втрата унікальних конкурентних переваг, ризик судових витрат

Джерело [2]

Ефективне управління економічною безпекою в умовах недобросовісної конкуренції потребує впровадження механізмів моніторингу конкурентного середовища, застосування

аналітичних інструментів для виявлення загроз, а також забезпечення комплексного правового захисту інтелектуальної власності [2,3]. Крім того, важливим аспектом є розвиток корпоративної культури, орієнтованої на прозорість та відповідальність, що сприяє посиленню довіри з боку клієнтів і партнерів.

Ефективна протидія недобросовісній конкуренції вимагає застосування сучасних механізмів ідентифікації загроз і розробки відповідних стратегій їхньої нейтралізації. Одним із ключових аспектів є регулярний моніторинг конкурентного середовища, що передбачає системний збір, аналіз та інтерпретацію інформації про дії конкурентів і динаміку ринкових умов [1]. Цей процес можна реалізувати через використання спеціалізованих аналітичних платформ, інтеграцію методів Big Data, а також впровадження кібербезпеки для захисту конфіденційної інформації підприємства [3]. Аналіз конкурентного середовища дозволяє виявляти потенційно недобросовісні практики, такі як демпінг або копіювання продукту, ще на ранніх стадіях і запобігати їхньому негативному впливу.

Впровадження сучасних технологій значно підвищує ефективність управління ризиками, пов'язаними з недобросовісною конкуренцією. Наприклад, алгоритми машинного навчання здатні автоматично ідентифікувати аномальні цінові коливання на ринку, що можуть бути ознакою демпінгу [2]. Крім того, для підвищення прозорості діяльності й забезпечення довіри клієнтів підприємствам доцільно розробляти механізми внутрішнього аудиту та корпоративного контролю, які сприяють дотриманню етичних стандартів [4]. Результати таких стратегій і підходів можна систематизувати в таблиці (Таблиця 3), яка відображає основні інструменти ідентифікації загроз і їхні характеристики.

Таблиця 3. Інструменти ідентифікації загроз недобросовісної конкуренції

Інструмент	Опис механізму	Очікуваний результат
Моніторинг ринку	Аналіз дій конкурентів, цінової політики та маркетингових кампаній	Виявлення потенційних випадків демпінгу чи маніпуляцій
Використання Big Data	Автоматизований збір та аналіз великих обсягів даних	Ідентифікація аномальних дій або тенденцій на ринку
Кібербезпека	Захист конфіденційної інформації підприємства	Зменшення ризиків витоку інформації та крадіжки даних
Внутрішній аудит	Регулярна перевірка відповідності діяльності компанії етичним стандартам	Збільшення довіри клієнтів та партнерів
Аналітичні платформи	Інтегровані системи збору й аналізу конкурентної інформації	Прогнозування дій конкурентів і оцінка ризиків

Джерело [4]

Таким чином, використання сучасних інструментів дозволяє підприємствам значно підвищити ефективність протидії недобросовісній конкуренції. Крім того, важливим є розвиток корпоративної культури, яка сприяє інтеграції принципів етичної поведінки, прозорості та довіри в бізнес-процеси, що, своєю чергою, допомагає захищати інтереси компанії [2,3].

Недобросовісна конкуренція створює значні виклики для економічної безпеки підприємств, тому важливим завданням є розробка механізмів її ідентифікації та аналізу. Сучасні підприємства стикаються з різними формами недобросовісної конкуренції, включно з демпінгом, крадіжкою інтелектуальної власності, поширенням недостовірної інформації та

промисловим шпіонажем. Для виявлення таких загроз необхідно застосовувати системний підхід, який включає моніторинг ринку, аналіз даних про конкурентів і використання сучасних технологій, таких як Big Data та штучний інтелект [2,4].

Методи ідентифікації недобросовісної конкуренції мають базуватися на інтеграції кількісних і якісних підходів. Наприклад, аналіз аномальних змін цін на ринку або раптових змін у стратегіях конкурентів може вказувати на наявність демпінгових практик. Крім того, сучасні цифрові платформи дозволяють автоматизувати процес збору даних про конкурентів, що значно підвищує ефективність моніторингу [3]. Важливим інструментом є також розробка систем раннього попередження, які дозволяють підприємствам оперативно реагувати на потенційні загрози. У поєднанні з юридичним захистом, зокрема реєстрацією інтелектуальної власності та патентуванням розробок, ці заходи створюють основу для протидії недобросовісній конкуренції [1]. Напрями для вдосконалення системи захисту інтересів компаній від недобросовісної конкуренції в Україні представлені на рисунку 1.

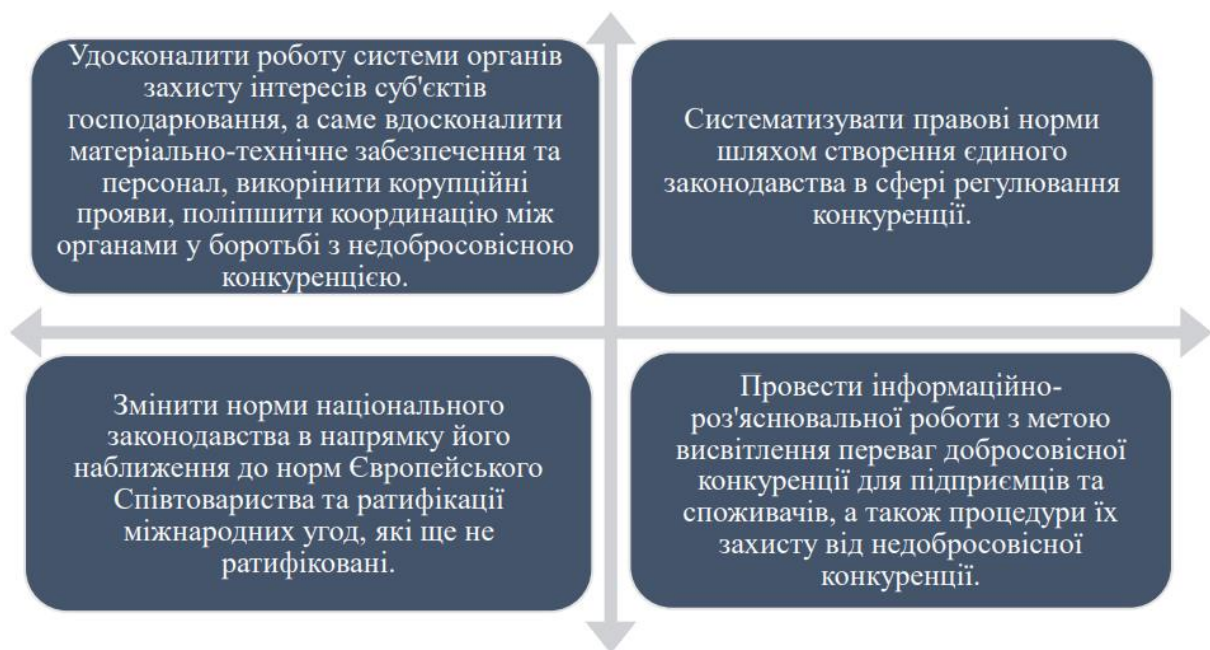

Рис.1 Напрями вдосконалення системи захисту інтересів компаній від недобросовісної конкуренції в Україні

Джерело [1, 4]

Загалом для ефективного захисту інтересів суб'єкта необхідно не тільки боротися з недобросовісною конкуренцією, використовуючи нормативні та адміністративні методи, а й створювати такі умови, за яких було б не вигідно порушувати правила добросовісної конкуренції.

Протидія недобросовісній конкуренції вимагає комплексного підходу, що охоплює як внутрішні, так і зовнішні механізми захисту. Важливим інструментом для підприємств є впровадження систем корпоративної безпеки, які базуються на моніторингу конкурентного середовища, захисті інтелектуальної власності та забезпеченні інформаційної безпеки [3]. Крім того, розвиток внутрішньої культури прозорості та етики унеможливує використання недобросовісних практик у самому підприємстві, сприяючи підвищенню довіри з боку клієнтів і партнерів [4].

Зовнішні механізми захисту передбачають активну взаємодію з державними регуляторними органами, що здійснюють контроль за дотриманням антимонопольного

законодавства. Зокрема, у багатьох країнах діють спеціалізовані агенції, які моніторять ринок та реагують на випадки порушень, такі як демпінг, промисловий шпіонаж чи маніпуляція цінами [2]. Значення має і міжнародна співпраця, адже глобалізація значно ускладнює контроль за недобросовісною конкуренцією через транскордонний характер бізнес-операцій [1]. У цьому контексті важливо забезпечити гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, що дозволяє ефективніше протидіяти недобросовісним практикам і забезпечувати економічну безпеку підприємств.

Протидія недобросовісній конкуренції вимагає комплексного підходу, що охоплює як внутрішні, так і зовнішні механізми захисту. Важливим інструментом для підприємств є впровадження систем корпоративної безпеки, які базуються на моніторингу конкурентного середовища, захисті інтелектуальної власності та забезпеченні інформаційної безпеки [3]. Крім того, розвиток внутрішньої культури прозорості та етики унеможливує використання недобросовісних практик у самому підприємстві, сприяючи підвищенню довіри з боку клієнтів і партнерів [4].

Зовнішні механізми захисту передбачають активну взаємодію з державними регуляторними органами, що здійснюють контроль за дотриманням антимонопольного законодавства. Зокрема, у багатьох країнах діють спеціалізовані агенції, які моніторять ринок та реагують на випадки порушень, такі як демпінг, промисловий шпіонаж чи маніпуляція цінами [2]. Значення має і міжнародна співпраця, адже глобалізація значно ускладнює контроль за недобросовісною конкуренцією через транскордонний характер бізнес-операцій [1]. У цьому контексті важливо забезпечити гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, що дозволяє ефективніше протидіяти недобросовісним практикам і забезпечувати економічну безпеку підприємств.

Висновки та пропозиції. Недобросовісна конкуренція значно ускладнює функціонування підприємств, створюючи додаткові загрози для їхньої економічної безпеки. Найбільшу небезпеку становлять незаконне використання репутації, поширення неправдивої інформації та розголошення комерційної таємниці. Для ефективного захисту необхідно впроваджувати сучасні механізми моніторингу конкурентного середовища, захисту інтелектуальної власності та інформаційної безпеки. Водночас особливу увагу слід приділяти гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприятиме більш ефективній протидії недобросовісним практикам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ivanov, A., & Petrenko, I. (2020). Strategies for ensuring economic security in the context of unfair competition. *Economic Studies Journal*, 45(3), 213–228.
2. Smith, J. (2019). The Competitive Edge: Challenges of Unfair Practices in Global Markets. *International Business Review*, 28(4), 492–507.
3. Henderson, R. (2020). *Reimagining Capitalism in a World on Fire*. PublicAffairs.
4. Freeman, R. E., Phillips, R. A., & Sisodia, R. (2020). Tensions in stakeholder theory. *Business & Society*, 59(2), 213–231.

REFERENCES

1. Ivanov, A., & Petrenko, I. (2020). Strategies for ensuring economic security in the context of unfair competition. *Economic Studies Journal*, 45(3), 213–228.
2. Smith, J. (2019). The Competitive Edge: Challenges of Unfair Practices in Global Markets. *International Business Review*, 28(4), 492–507.
3. Henderson, R. (2020). *Reimagining Capitalism in a World on Fire*. PublicAffairs.
4. Freeman, R. E., Phillips, R. A., & Sisodia, R. (2020). Tensions in stakeholder theory. *Business & Society*, 59(2), 213–231.

TITLE OF THE ARTICLE

Abstract. *The article is devoted to the study of unfair competition as a key threat to the economic security of enterprises. The main types of unfair competition, their characteristics and impact on the activities of business entities are analyzed. Special attention is paid to such aspects as the illegal use of reputation, the creation of obstacles in the competitive environment and the disclosure of trade secrets. The legal and practical mechanisms for preventing these threats in the context of modern challenges of the business environment are considered.*

Keywords: *Unfair competition, economic security, reputation, trade secret, competitive struggle*